

Григорій Михайлович Курас (1957–2008). Сумна звістка прийшла із Нью-Йорка: 16 березня 2008 р. не стало Григорія Михайловича Кураса. У розквіті творчих сил після тяжкої хвороби відійшов невтомний працівник української культури, історик-джерелознавець із широким дослідницьким діапазоном, глибоко шанований на Сіверщині краєзнавець.

Григорій Курас народився 22 грудня 1957 р. у Харкові. Дитинство та юнацькі роки провів на Чернігівщині, у м. Щорсі. У 1980 р. закінчив історичний факультет Чернігівського педінституту. Від 1984 р. під керівництвом В. Сарбея розпочав писати кандидатську дисертацію “Чернігівська архівна комісія та її внесок у вивчення історії України”. Збирав матеріали в Києві, Чернігові, Москві, Ленінграді. Опрацював значний архівний масив і, ввівши до дисертації велику кількість нових джерел, у 1992 р. успішно її захистив. 1998 р. емігрував до США й оселився в Нью-Йорку.

В Америці Г. Курас активно включається в українське наукове життя. Досліджує багатющі архіви УВАН і НТШ, україніку в Бахметевському архіві Колумбійського університету, матеріали Слов’янського відділу нью-йоркської публічної бібліотеки, українську бібліотеку й архів у м. Стемфорді (штат Коннектикут). Друкує нові матеріали, демонструючи високу культуру своїх публікацій. Робить це не поспіхом, не для того, аби “засвітити” себе в науці й, доклавши якнайменше зусиль, здобути авторитет “відкривача”, настільки легкий, наскільки дешевий. Він уважно вивчає документи, вчитується в тексти, досліджує дотичні матеріали, прагне, в міру своїх сил, дати посутні коментарі. “Люблю і намагаюсь робити якнайдокладніші примітки, особливо з’ясовувати дати життя людей”, – зізнався він мені торік у першому ж листі, з якого розпочалося наше коротке епістолярне знайомство. Особливий внесок Г. Кураса – у вивчення життя й творчості Д. Дорошенка. Йому він присвятив низку публікацій і, що найважливіше, уклав його бібліографію за роки 1942–2006 (з’явилася у “Вістях УВАН”, ч. 5).

Тема дисертації, обрана на початку наукового шляху, вплинула на подальші наукові зацікавлення Г. Кураса. Постаті М. Могилянського, В. Шугаєвського, П. Дорошенка та інші привертали його увагу до кінця життя. І символічно, що остання публікація Г. Кураса, яка на початку цього року з’явилася в американській “Свободі”, була присвячена саме П. Дорошенкові, однаково і величній, і трагічній постаті нашого минулого.

Григорій Курас був з когорти тих, які, на жаль, не встигли зробити більше, ніж могли зробити. Нездійсненою залишилася підсумкова праця про Могилянського та його родину. “Постать Мих Миха для мене найпривабливіша, – писав мені п. Григорій, тоді вже безнадійно хворий. – Якби було здоров’я, то не вагаючись поїхав би в Київ, може, й до Москви, де є ще не відомі його листи. Але про це можна лише мріяти...”. В іншому листі: “Мрію написати нарис про Дмитра Тася. Про Ладю Могилянську і Олену вже маю. А про нього дуже мало відомостей. По крупичях дещо знайшов, але недостатньо”. Плекав намір підготувати збірник праць Павла Зайцева – спогадів, вибраних статей, написаних в еміграції й здебільшого нині недоступних, недрукованих листів. Не судилося... Залишилися начерки, підготовчі матеріали, нотатки, які колись стануть у пригоді майбутнім дослідникам, якщо тільки їх вчасно буде передано до архівних сховищ національних або громадських наукових інституцій.

На щастя, наприкінці 2007 р. Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека ім. В. Короленка видала бібліографію праць Г. Кураса. У вступній статті детально описано його життєвий шлях й схарактеризовано наукову працю. Цю книжку він ще встиг потримати в руках...

Олесь Федорук (Київ)

Ромуальд Біскупський (1935–2008). Усе свідоме життя відомого дослідника української ікони Ромуальда Біскупського пройшло в Сяноку, куди він – уродженець міжвоєнного Бреста – потрапив після закінчення студій з історії мистецтва у Варшавському університеті. Спочатку була робота в недавно створеному Музеї народного будівництва; через два роки перейшов до розташованого в сяноцькому замку Історичного музею, де отримав під опіку найкращу в Польщі колекцію українських ікон. Так він виявився господарем рідкісного скарбу, яким піклувався впродовж тридцяти п’яти років, був для нього справжнім хазяїном. Проте насамперед випадало стати знавцем, і від 1970-х рр. стали з’являтися його статті, присвячені окремим пам’яткам та групам пам’яток. Тоді вивчення українського мистецтва тільки починало відроджуватися із виходом багатомної “Історії українського мистецтва” та альбому середньовічних ікон 1976 р. Р. Біскупському випало започаткувати цю роботу в Польщі – на декілька десятиліть він виявився єдиним польським автором, який об’єктивно й справді по-науковому, без найменшого навіть сліду так частого “важливішого інтересу”, глибоко і всебічно вивчав доробок української мистецької культури, збережений на території нинішньої Польщі. У цьому йому сприяв розвинутий тривалою систематичною працею справді рідкісний дар дослідника, поміж незчисленних “інтерпретаторів інтерпретацій” здатний вирізнити наділених даром відкриття й осмислення. Такими фактично були всі його досить різні публікації, попри об’єктивно властиві їм ознаки школи свого часу. Показово, як він працював над собою, розбудовуючи власні можливості, переходячи від оглядів пам’яток до їх дедалі глибшого осмислення та широких висновків підсумкового значення про визначальні особливості самої традиції. Ця постава зарисувалася в його текстах невід’ємним результатом глибокої внутрішньої еволюції. Поступово вибудовувалося широке коло аналогій, ретельно підбиралися літературні джерела як основа іконографії, вибудовувалися ширші теоретичні проблеми. У цьому постать сяноцького історика української ікони (українського мистецтва) серед сучасників та колег за фахом виділяється як справді одинока. Здоров’я не дозволяло Р. Біскупському на роз’їзди й необхідні наукові пошуки. Не нарікав (це стала його відповідь у різних, нерідко далеко не простих ситуаціях), надолужував роботою на місці, даючи взірць того, як обмежений обставинами здатен їх перемогти завдяки повсякденній наполегливій праці над собою. Виручала також добре підібрана бібліотека та основані на його винятковій людяності й рідкісній доброті широкі особисті контакти. Іноді все ж вдавалося вирватися зі звичного кола, з’являвся на конференціях, так, почавши від 1982 р., неодноразово бував у Львові (хоча потім завжди дорого платив за такі “розкоші”).

Те, що він написав, – рідкісне свідчення послідовної внутрішньої еволюції й насамперед – повсякденної цілеспрямованої систематичної великої праці над собою. Тим більше, що все це поставало виключно в середовищі, нібито зовсім для цього “не призначеному” (а отже, за загальним визнанням – “непридатному”): один із найкрасномовніших прикладів того, що “провінція” здатна побутувати насамперед як явище внутрішнє...